

МИХАЈЛО КОСТИЋ

## ЈЕДАН ПРИЛОГ ЗА САВРЕМЕНИ КОНЦЕПТ АНТРОПОГЕОГРАФСКИХ ПРОУЧАВАЊА НАСЕЉА И СТАНОВНИШТВА

У савременој географији се често истиче да су географски елементи и фактори стално изложени еволуцији. Отуда су и географски објекти просторно и временски јако променљиви. Настале промене нужно захтевају и адекватно прилагођавање концепта географских дисциплина као и усавршавање њихових метода. Како се друштвено-економске промене одређеног краја најнепосредније одражавају на његово становништво и насеља, питање савремених концепција антропогеографских проучавања је од прворазредног значаја.

Тај значај произилази и из саме суштине антропогеографије као научне дисциплине. Јер, како је познато, географија човека и друштва је најстарија и најкомплекснија географска дисциплина. Због тога и предмет њеног проучавања обухвата водеће проблеме сродних природних и друштвених наука које она, у опсегу људске делатности, прожима, спаја и обједињује. Оваквим својим приступом и захватима, она пружа и широке могућности апликације. За институције које се баве просторним планирањем и перспективним усмеравањем насеобинског и економског развоја, добре антропогеографске монографије су важна а каткад и незаобилазна основа за правилно и потпуно сагледавање региона у стварности.

Исто тако, садржавајући у резултатима истраживања топонимију, трагове ранијег живота и културе, еволуцију и функције насеља, кретања и укрштања становништва и миграције уопште и друго, регионалне антропогеографске монографије су биле и остају предуслов и за проучавања сродних наука. Томе је веома много допринела антропогеографска школа **Јована Цвијића**, оригинална по научној методологији и проблематици, прва географска школа у нас а умногоме и у свету која је почела да проучава човека као геоагенса.

\*

Имајући у виду вишеструк научни значај антропогеографије и њену апликацију, Комисија за закључке Симпозијума о становништву и насељима одржаног у Бањи Ковиљачи 16. октобра 1965. године, констатовала је да је учињен знатан напредак у погледу проучавања сав-

ремених проблема, пре свега миграција становништва, како у методолошком, тако и у теоријском погледу и да је „јединствени развитак Југославије као целине проузроковао и многе јединствене процесе и проблеме у разним њеним деловима“. На овом симпозијуму се показало и да се може ускладити проучавање становништва и насеља са различитих аспеката: географског, демографског, социолошког, етнолошког и економског.

Међутим, иако је протекло више од једне деценије географске институције у Србији изради једног таквог савременог концепта нису приступиле. У међувремену почела је реализација дугорочног пројекта „Насеља и порекло становништва у Србији“ најпре у Етнографском одбору Српске академије наука и уметности а затим и у Географском институту „Јован Цвијић“ САНУ. Рад на овом пројекту препуштен је сналажљивости истраживача укључујући и почетнике без икаквог искуства.

Како су досадашње иницијативе Етнографског одбора САНУ на изради „Приручника за испитивање насеља и порекла становништва“ или једног таквог „Потсетника“ остале без стварног резултата услед опречних гледишта аутора и чланова комисије, то је било нужно да се појединачно приступи реализацији овог задатка. Ово тим пре, што већ пуне две године Републичка заједница науке Србије финансира пројекат „Насеља и порекло становништва“ поверен Географском институту „Јован Цвијић“.

Један такав индивидуални допринос за савремени концепт антропогеографских проучавања насеља и становништва је и овај мој прилог.

\*

Према просторном изражају и значају целокупна антропогеографска истраживања могу се разврстати у следећих пет категорија: **I Положај као посебна и комплексна географска категорија, II Предео као простор интердејства човека и његове животне средине, III Проблематика становништва, IV Туризам и термализам као надградња у географској средини, V Перспективни развој и елементи планирања.**

Прва категорија појава, процеса и проблема обухвата тематизовану у три групе: *A. Физичкогеографске компоненте, B. Економскогеографске компоненте и C. Саобраћајно-гравитационе компоненте.* Прве компоненте односе се на испитивања: „Опште конфигурације земљишта и елемената рељефа“, „Квалитета продуктивног тла“, те „Хидрографске појаве и објекте“, „Регионално поднебље и микроклимат“, и „Природну вегетацију“. Друге компоненте односе се на испитивања: „Распоред пољопривредних површина као потенцијалног фактора искоришћавања разноликих привредних појасева“, „Утицаја аграрне парцелизације на пољопривредном земљишту“, „Утицаја аграрне трансформације и деаграризације тла“, и „Размештаја енергетских, минералних и других економских ресурса као услова локације насеља“. Треће компоненте односе се на испитивања: „Положаја као просторне функције кретања“ и „Саобраћајних праваца и путне мреже“.

Представљен садржајем концепт **ПОЛОЖАЈА КАО ПОСЕБНЕ И КОМПЛЕКСНЕ ГЕОГРАФСKE КАТЕГОРИЈЕ** са формулацијом истраживања био би следећи:

## **A. Физичкогеографске компоненте**

### *1. Општа конфигурација земљишта и елементи рељефа*

Макро, мезо и микро аспекти морфоструктурне обликованости,  
Границе рељефа физиономске пластике,  
На рељефу веће дисецираности и разуђености и односи терена већег нагиба и појединих насељских крајева.

### *2. Квалитет продуктивног тла*

Размештај насеобинских крајева према преовлађујућим типовима и варијететима педолошког супстрата.

### *3. Хидрографске појаве и објекти*

Условљеност локације насеља или појединих крајева водоиздаш-  
нијим изворима,

Ограничење ширења насобине према инундационом терену и ори-  
јентација правцем водотока.

### *4. Регионално поднебље и микроклимат*

Утицаји експозиције земљишта на локацију појединих крајева и  
насеље у целини,

Присојни, осојни и заветрински положаји.

### *5. Природна вегетација*

Вертикална зоналност и распоред вегетације; шумске, суватске и  
пашњачко-ливадске и њихове преовлађујуће асоцијације,

Хоризонтални размештај оаза у девастираном пејзажу горског  
растиња,

Пошумљене површине белогоричних, црногоричних и мешовитих  
садница,

Засади заштитних вегетативних појасева.

## **B. Економскогеографске компоненте**

### *1. Распоред пољопривредних површина као потенцијални фактор иско- ришћавања разноликих привредних појасева*

Размештај и међуодноси озираћених земљишта под житним кул-  
турама, индустријским, лековитим и другим биљем и стално зелених  
површина.

### *2. Утицаји аграрне парцелизације на пољопривредном земљишту*

Условљеност локације насељских крајева код окућничких окуп-  
љених, руралних дисперзних и сконцентрисаних монокултурних засада,

### 3. Утицаји аграрне трансформације и деаграризације тла

Промене положаја проузроковане интензивирањем производње, Напуштање ранијих и измештање на нове локације услед замирања нерентабилног привређивања.

### 4. Размештај енергетских, минералних и других економских ресурса као услов локације насеља

Локације уз хидро и термо погоне.

Локације поред иригационих и других мелиорационих система,

Локације уз руднике и њихове техничко-технолошке и пратеће објекте.

## В. Саобраћајно-гравитационе компоненте

### 1. Положај као просторна функција кретања

Спољашњи саобраћај према интеррегионалним комуникацијама, Унутрашњи саобраћај у оквиру предела и на атару.

### 2. Саобраћајни правци и путна мрежа

Дистанце према главној саобраћајној артерији,

Међуудаљења у путној мрежи према комуникативном значају,

Фреквенција саобраћајне циркулације у гравитационој сфери са предеоним средиштем и другим центрима.

Друга категорија појава, процеса и проблема обухвата тематику систематизовану у осам група: А. Утицаји физиогеографских чинилаца, Б. Организација производне делатности, В. Агрокултура и бонификација земљишта, Г. Приградска привреда и специјализација, Д. Трансформација традиционалних заната и домаће радиности, Ђ. Допунски рад, Е. Топонимија и њена експликација и Ж. Насеобинска морфотипологија. Прва група чинилаца односи се на испитивања: „Ерозивно-денудационих појава и процеса“. У другој групи испитује се: „Проблем обраде земљишног поседа сељака-индустријских радника“, „Удруживање индивидуалних произвођача и друштвених газдинстава“ и „Индивидуални пласман на тржишту специјализоване робне производње“. Трећа група обухвата испитивања: „Трагова ранијих аграрних система“, „Развоја аграрне структуре и типологије парцелизације“, „Производних оруђа и механизације“, „Топлих леја и стакленика“ и „Гнојења земљишта и примене хемијских средстава“. Четврта група односи се на испитивање: „Приградске привреде“ и „Пољопривредне специјализације“. У петој групи се разматра: „Преображај сеоских заната“ и „Домаћа радиност“. У шестој групи испитивања обухватају: „Повремено привређивање“, „Сезонски рад“, „Привремени рад у иностранству“ и „Економску улогу и значај допунског рада“. У седмој групи испитивања се односе на: „Ређе и несловенске називе“ и „Порекло и појам карактеристичних назива“. У последњој осмој групи испитују се:

„Кућа и зграде” и „Дворишне ограде и вратнице” те „Физиономија насеља”, „Трансформација насеобинског лика” и „Насеља мешовитог карактера”.

Представљен садржајем концепт ПРЕДЕЛА КАО ПРОСТОРА ИНТЕРДЕЈСТВА ЧОВЕКА И ЊЕГОВЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ са формулацијом истраживања био би следећи:

#### **А. Утицаји физисгеографских чинилаца**

##### *1. Ерозивно-денудационе појаве и процеси*

Појава бујица и њихова типологија, развитак и ерозивно-транспортна моћ,

Опадање продуктивности и смањење земљишног фонда услед одношења и засипања тла,

Клизишта и њихове геотектонске и морфохидролошке условљености,

Обим деградације земљишта као последице појаве клизишта,

Хидротехничке и друге санационе мере.

#### **Б. Организација производне делатности**

##### *1. Проблем обраде земљишног поседа сељака-индустријских радника*

Негативне последице обраде пољопривредног земљишта у поседу сељака-индустријских радника са најамном радном снагом, остарелим члановима домаћинства и децом,

Уступање земљишног поседа на обраду исполицом,

„Осипање” поседа делимичном продајом,

Запарљовање потеса на атару.

##### *2. Удруживање индивидуалних произвођача и друштвених газдинстава*

Задружни, кооперативни и други стални или повремено облици удруживања.

##### *3. Индивидуални пласман на тржишту специјализоване робне производње*

Самостална организација транспорта и продаје на тржишту специјализованих производа: повртарства, јагодичастог и другог воћа, млечних производа, алкохолних пића, конзервираних и других продуката,

Економски ефекти пласмана робе могућности веће валоризације на удаљенијим тржиштима у СР Србији и ван ње, посебно у Словенији и на Јадранском приморју.

#### **В. Агрокултура и бонификација земљишта**

##### *1. Трагови ранијих аграрних система*

Индикације и топонимија,

Аграрно-правни односи параспур или параспор.

## 2. Развој аграрне структуре и типологија парцелизације

Уситњени поседи,

Процеси окупљања и окрупњавања поседа.

## 3. Производна оруђа и механизација

Структура преовлађујућег пољопривредног инвентара,

Специјална аграрна оруђа и њихово одржавање.

## 4. Топле леје и стакленици

Припреме, постројавање и одржавање застекљених просторија са скраћеном вегетационом периодом,

Економски ефекти производње папричица, цвећа и другог.

## 5. Гнојење земљишта и примена хемијских средстава

Обим и начин примене стајског и вештачког ђубрива,

Употреба хемијских средстава посебне намене-инсектицида ради повећања производње хране, нарочито високородних култура.

## Г. Приградска привреда и специјализација

### 1. Приградска привреда

Економска преоријентација „мешовитих“ пољопривредника према потребама и захтевима предеоног и оближњих насеља-средишта,

Делимична специјализација у приградском привређивању,

Потпуна оријентација на градска тржишта у свакодневном снабдевању појединих животних намирница-млекарске и живинарске фарме.

### 2. Пољопривредна специјализација

Искључива производња за тржиште с валоризацијом о седмичном „пијачном“ дану,

Специјализација у производњи млечних продуката, меса, меда, пића и другог.

## Д. Трансформација традиционалних заната и домаће радиности

### 1. Преображај сеоских заната

Реобликовање производа традиционалних заната,

Нови производи осавремењеног грнчарства, ужарства, дрводелства, метларства и другог.

### 2. Домаћа радиност

Појава нових елемената и мотива у лику и садржају рукотворина домаће радиности,

Специфични производи као тржишна роба и сувенири.

## **Б. Допунски рад**

### *1. Повремено привређивање*

Повремени рад у селу према указаној потреби и потражњи, Печење креча, израда цигала, вађење песка, шодера и грађевинског камена и друго,

Надницење у градским средиштима око грађевинских, кућних и других послова.

### *2. Сезонски рад*

Најамни рад у пољопривреди у пределу, оближњим и удаљенијим областима,

Печалбарење у разним крајевима.

### *3. Привремени рад у иностранству*

Узроци и трајање привременог рада у иностранству не квалификованих и стручних радника,

Могућности скорашњег повратка и усплења радника на привременом раду у иностранству.

### *4. Економска улога и значај допунског рада*

Новчани дохоци од допунског рада у земљи као средство животне егзистенције и просперитета сеоских домаћинстава,

Позитивне и негативне последице привременог рада у иностранству.

## **Е. Топонимија и њена експликација**

### *1. Ређи и несловенски називи*

Попис и разврставање топонимије по потесима монокултурних, плодоредних и поликултурних засада.

### *2. Порекло и појам карактеристичних назива*

Схватање и тумачење по знању месног и предеоног становништва, Научно разјашњење.

## **Ж. Насеобинска морфотипологија**

### *1. Кућа и зграде*

Грађевине културног наслеђа,

Урбана композиција и фасадно обликовање нових стамбених зграда,

Ситуирање зграда према дворишту и улици,

Функционални однос стамбеног простора и опремљености покућством појединих просторија;

Изградња „дунђерских“ зграда,  
Комбиноване привредне зграде са концентрацијом свих ранијих  
остава и стаја.

#### 2. Дворишне ограде и вратнице

Изградња ограда и двокрилних дворишних врата од трајног гра-  
ђевинског материјала,

Украшавање ограде и вратница као одраз псеудоурбаног разметања.

#### 3. Физиономија насеља

Однос положаја и типа насеља,

Основна категоризација,

Класификација разбијених села: старовлашка, ибарска, власинска  
и друге врсте,

Класификација разређених села: шумадјска, мачванска, јасеничка  
и друге врсте,

Класификација збијених села: ортогоналне, гомиласте, специфичне  
и друге врсте,

Варијетети збијених села непланске композиције: збијена села ра-  
зређених крајева, потпуне збијености, јаке збијености,

Савремени процеси типолошког уобличавања: „ројење“ на атару  
и „сашоравање“ насељских крајева дуж комуникација, настајање и раз-  
витак дисперзних и заварошених раселица,

Периферно ширење према суседним насељима: територијални до-  
дир, прерастање и стапање граничних насеља.

#### 4. Трансформација насеобинског лика

Урбани преображај старијих насељских крајева,

Урбана изградња средишта са зградама друштвене функције и ин-  
фраструктуром,

Диференцијација насеобинских зона: зона становања, зона сеоског  
центра, остали процеси изједначавања село-град, заједнице сеоских  
насеља.

#### 5. Насеља мешовитог карактера

Сеоско-варошки карактер у развијенијим пољским и долињским  
селима,

„Вароши у селима“ друмских крајева дуж ранијих и данашњих ва-  
жнијих комуникација,

Мешовит насеобински карактер недовољно развијених бањских и  
неких нових монофункционалних насеља (рударска, енергетска, саобра-  
ћајна, тржишна, управна и др.).

Трећа категорија појава, процеса и проблема обухвата тематику сис-  
тематизовану у шест група: А. Проблематика стариначког станов-  
ништва, Б. Периодизација миграционих токова, В. Демографске структуре  
становништва, Г. Редистрибуција предеоног становништва, Д. Сезонске и дне-



вне миграције, и Ђ. Регионализација порекла и композиције становништва. Прва група чинилаца односи се на испитивање: „Детерминације стварног порекла становништва“ и „Реконструкцију непрекидне генезе“. У другој групи испитују се: „Усељавања у предеона насеља“ и „Исељавања из предела“. Трећа група обухвата испитивања: „Бројног стања становништва и насељености“ и „Природног кретања становништва“. Четврта група односи се на испитивање: „Унутрашњих помештања становништва“ и „Пресељавање у развијенија насеља“. У петој групи се разматрају: „Сезонске миграције као одраз специјализованог и допунског привређивања“ и „Дневне миграције као последица радног односа“. У шестој групи испитивања обухватају: „Територијализацију популационо-композиционих регија“.

Представљен садржајем концепт ПРОБЛЕМАТИКЕ СТАНОВНИШТВА са формулацијом истраживања био би следећи:

### **А. Проблематика стариначког становништва**

#### *1. Детерминација стварног порекла становништва*

Аутохтоно средњовековно становништво,

Колонисти насељени у другој половини XV и првој половини XVI века: славенизирано старобалканско становништво, колонизовано хришћанско становништво,

Реликти о становништву велике старине: ономастика, етнопсихичке карактеристике („кулизе“), архаичне етнофолклорне манифестације („овчарска слава“, оргијастички култ и сл.).

#### *2. Реконструкција непрекидне генезе*

Наследне „повлашћене“ групе са војничким (спахије хришћани и власи) и полувојничким задужењима (војнџи, дербенџије, мартолови и други),

„Слободно“ сточарско становништво,

Привидна исламизација.

### **Б. Периодизација миграционих токова**

#### *1. Усељавање у предеона насеља*

Старије миграционе струје (историјске и друге сеобе),

Новија миграциона струјања (по ослобођењу од Турака; настањивање сточарских номада и друге „мале“ миграције),

Савремени миграторни токови,

Узроци и последице усељавања (потпуно или делимично насељавање једних и засељавање других насеља).

#### *2. Исељавања из предела*

Кретања супротног смера: из области истраживања у различите крајеве и места,

Исељавања у емиграционим етапама: појединачна, групна,  
Узроци и последице исељавања (потпуно или делимично замирање  
предеоних и засељавање емигрантних насеља).

### **В. Демографске структуре становништва**

#### *1. Бројно стање становништва и насељеност*

Број и пораст становништва,  
Распоред и густина насељености.

#### *2. Природно кретање становништва*

Наталитет и морталитет,  
Природни прираштај.

### **Г. Редистрибуција предеоног становништва**

#### *1. Унутрашња помештања становништва*

„Спуштање“ из висинских у пољска и приградска насеља.

#### *2. Пресељавање у развијенија насеља*

Прелаз из руралних насеобина у регионално средиште и секундарне центре.

### **Д. Сезонске и дневне миграције**

#### *1. Сезонске миграције као одраз специјализованог и допунског привређивања*

Одлазак на панафуре ради продаје корпарских, дрводељских, пинтерских и других производа занатске и домаће радиности,

Одлазак ради обављања пољопривредних радова на друштвеним газдинствима,

Одлазак ради обављања печалбарских заната на дунђерским, цигларским и другим пословима,

Одлазак у градове ради обављања физичких и других послова.

#### *2. Дневне миграције као последица радног односа*

Релације, обим и фреквенција дневних миграната ка радним организацијама у пределу и ван њега.

### **Б. Регионализација порекла и композиције становништва**

#### *Територијализација популационо-композиционих регија*

Издвајање и картирање популационо-композиционих регија на основи етничког супстрата и учешћа стариначког, односно становништва непознатог порекла и преовлађујућих миграционих струја.

Четврта категорија појава, процеса и проблема обухвата тематику систематизовану у две групе: А. Сеоски туризам и рекреативна боравашта („викенд насеља“) и Б. Термализам и псеудотермализам. Прва група чинилаца односи се на испитивање: „Саобраћаја као предуслова валоризације туристичког потенцијала“, „Природних атрактивности туризма“, „Културно-историјских знаменитости“, „Гостопримства и живота на селу као туристичког садржаја“, „Завичајног туризма“, „Утицаја туризма у кућној радиности на свестрани развитак села“, „Пејзажне архитектуре рекреативног простора „викенд насеља“, и „Распореда и констелације кућа за одмор“. У другој групи испитују се: „Термалне и псеудотермалне одлике“, „Реликти митског поимања извора нарочитих назива“ и „Функционалитет термалног комплекса“.

Представљен садржајем концепт категорије ТУРИЗАМ И ТЕРМАЛИЗАМ КАО НАДГРАДЊА У ГЕОГРАФСКОЈ СРЕДИНИ са формулацијом истраживања био би следећи:

### **А. Сеоски туризам и рекреативна боравашта („викенд насеља“)**

#### *1. Саобраћај као предуслов валоризације туристичког потенцијала*

Саобраћајна мрежа као иницијални фактор развоја туризма,  
Организација превоза као стимулативни фактор развоја туризма,  
Саобраћај као креатор туристичке тражње.

#### *2. Природне атрактивности туризма*

Незагађеност простора, удаљеност од извора буке и слободне површине за разне рекреативне активности као основни чиниоци сеоског туризма,

Раритетне морфолошке, морфохидролошке и друге природне појаве, мотиви и визууре као туристичке привлачности,

Пећинска збјежишта, склоништа и станишта у крашким, травертинским, лесним и језерским теренима као специфична туристичка обележја,

Естетика пејзажа као физиономична привлачност,

Планинарење, ловни и риболовни терени као могућности за излетнички и боравашни туризам.

#### *3. Културно-историјске знаменитости*

Археолошка налазишта, историјски, сакрални и други споменици и њихова улога и значај у културно-образовном туризму,

Фолклорне приредбе, сабори, особене и друге свечаности као изворна обележја наследне баштине и потстицај туристичких кретања,  
Завичајни музеји, етнопаркови и творевине народне архитектуре.

#### *4. Гостопримство и живот на селу као туристички садржај*

Традиционално гостољубље и разноврсна активност сеоских домаћинстава у обављању кућнег и пољопривредног рада као обогаћен садржај туризма у селу,

Берба и прерада плодова, јесење свадбе, зимска посела, чобанске игре, надметања и надјачавања као потстицаји туристичких кретања према овим мотивима.

#### 5. Завичајни туризам

Кретања одсељеника на релацији градско средиште-завичајно село, Завичајни туризам као најизраженији вид сеоског туризма (изградња туристичких кућа одсељеника у родним селима, учествовање одсељеника са рођацима у селу у грађењу нових заједничких кућа и др.).

#### 6. Утицаји туризма у кућној радиности на свестрани развитак села

Усавршавање пољопривреде и подређивање туристичкој тражњи, Савремено опремање гостинских соба и проширивање прихватног смештаја,

Модернизација саобраћаја и осавремењавање путева на атару, Општи преображај живота и рада на селу.

#### 7. Пејзажна архитектура рекреативног простора „викенд насеља“

Трансформација природног пејзажа и његов нови географски лик; крчење шума, разоравање ливада, затрављивање ораница, подизање воћњака, виногорја, вртова, декоративног шибља, дрвећа и другог, Аграрни карактер окружујућег простора око викендица и вила.

#### 8. Распоред и констелација кућа за одмор

Осамљене, групне и планске збијене куће, Типови грађевина: индивидуална и групна архитектура, урбани лик „градског типа“,

Рекреативне грађевине дуж путева и на тангентним правцима до централног насеља,

Интеркаларне куће за одмор (изградња у постојећим селима), њихови типови и организација смештаја,

Прелазна зона између дисперзитива и језгра викенд насеља,

Функционална интерполација викенд насељина и централних насеља.

### Б. Термализам и псеудотермализам

#### 1. Термалне и псеудотермалне одлике

Налазишта минералних, термалних, термоминералних и других „ретких вода“,

„Грозничаве“, „Киселе“, „Смрдљиве“, „Црвене“, „Рудне“ и друге „ретке воде“ према народној систематизацији њихових физикохемијских својстава.

#### 2. Реликти митског поимања извора нарочитих назива

„Савине“, „Вилинске“, „Змајевске“, „Очне“, „Свете“ и друге псеудотермалне воде које се гдегде сматрају лековитим.

### 3. Функционалитет термалног комплекса

Практично-примењена функција: „ретке воде“ у прехрани, домаћинству, водоснабдевању и друго,

Остале термалне функције у опсегу: природних, друштвеноисторијских и гравитационо-просторних односа.

Поста категорија појава, процеса и проблема обухвата тематику систематизовану у две групе: А. „Могућности рационалног искоришћавања природних и других ресурса“ и Б. „Перспективне мере на урбанизацији насеља и уређењу и заштити простора“. Прва група чинилаца односи се на испитивања: „Размештаја и оцену предеоних потенцијала“ и „Систематизацију потенцијалних ресурса“. У другој групи испитују се „Планиране мере у оквиру месне заједнице“ и „Перспективне мере у оквиру центра више месних заједница“.

Представљен садржајем концепт ПЕРСПЕКТИВНОГ РАЗВОЈА И ЕЛЕМЕНАТА ПЛАНИРАЊА са формулацијом истраживања био би следећи:

#### **А. Могућности рационалног искоришћавања природних и других ресурса**

##### 1. Размештај и оцена предеоних потенцијала

Географски третман природних, друштвених и гравитационих елемената као базних показатеља за савремену валоризацију.

##### 2. Систематизација потенцијалних ресурса

Рангирање и картирање по приоритету и значају.

#### **Б. Перспективне мере на урбанизацији насеља и уређењу и заштити простора**

##### 1. Планиране мере у оквиру месне заједнице

Изградња инфраструктуре, комуналних (канализација, водоводна мрежа и др.) и функционалних објеката (амбуланте, апотеке, задружног дома, поште, дома културе и др.).

##### 2. Перспективне мере у оквиру центра више месних заједница

Изградња противградне станице, спортских игралишта, пословних и других објеката ширег друштвеног значаја.

\*  
\* \*

У конкретној примени за пројекат „Насеља и порекло становништва у СР Србији“ изложени концепт односи се на монографско проучавање сеоских насеља. У погледу обима предеоног простора и густине на-

сељености, овај концепт, у границама применљивости, намењен је по највише за проучавање мањих група или скупина сеоских насеља.

Овај мој, разрађен и образложен, концепт за савремена антропо-географска истраживања, заснива се на наглашеном схватању да је проблематика становништва и насеља превасходно географија животног простора. По свом општем значају она и својим концептом свестраних истраживања треба да осветли све важније појаве, процесе и проблеме физичке, културне и социјалне антропогеографије.

Тек са тако сагледаним и исказаним приступом и комплексно извајаним односом интердејства човека и његовог обитавајућег простора, географија становништа и насеља може, чему се све више тежи, представљати тежиште савремене географије.

То би, укључујући и нова стремљења, био и највиши ступањ достигнућа географије у Србији.

#### Л И Т Е Р А Т У Р А

1. Cvijić J: *Balkansko Poluostrvo i junžoslovenske zemlje*, Кnj. I (Zagreb 1922).

2. Црквенчић И.: *Сувремене концепције географског проучавања насеља* (Цвијићев зборник. У спомен 100. годишњице његовог рођења, САНУ, Београд 1968).

3. Којић Б.: *Насеља у Војводини* (Глас САНУ ССЛ, Одељ. друштвених наука, Књ. 10, Београд 1961).

4. Kostić M.: *Tipovi i oblik sela u srednjem Nišavlju* (Zbornik VI. kongresa geografov FLRJ, Ljubljana 1962).

5. Костић М.: *Аграрно-правни односи параспур или параспор*. Прилог познавању феудалних односа у јужном Поморављу (Гласник СГД, Св. XLVI, бр. 2, Београд 1966).

6. Костић М.: *Географски положај бањских и балнео-туристичких насеља у СР Србији — фактор њихове еволуције и регионалне улоге и значаја* (Цвијићев зборник, У спомен 100. годишњице његовог рођења, САНУ, Београд 1968).

7. Костић М.: *Генетска класификација термалитета Србије I*, Функционалитет природних фактора (Гласник СГД, Св. LI, бр. 1, Београд 1971).

8. Костић М.: *Проблематика стариначког становништва у југоисточној Србији*, Са посебним освртом на област Нишавља (Гласник СГД, Св. LIII, бр. 1, Београд 1973).

9. Костић М.: *Порекло и композиција становништва у селима источне Србије*, Прилог географији становништва СР Србије (Зборник радова Географског института „Јован Цвијић“ САНУ, Књ. 25, Београд 1974).

10. Kostić M.: *Opšta karakteristika naselja u Srbiji* (Enciklopedija Jugoslavije, knj. 7, Zagreb 1968).

11. Kostić M.: *Tipovi seoskih naselja u Srbiji* (Enciklopedija Jugoslavije, knj. 7, Zagreb 1968).

12. Костић М.: *Коритница*, Антропогеографска испитивања (Српски Етнографски зборник, Књ. LXVII, САН, Београд 1954).

13. Костић М.: *Белопаланачка котлина*, Друштвеногеографска проучавања (Посебна издања Географског института „Јован Цвијић“, Књ. 23, Београд 1970).

14. Костић М.: *Алексиначка котлина*, Друштвеногеографска проучавања (Зборник радова Географског института „Јован Цвијић“, Књ. 22, Београд 1969).

15. Костић М.: *Прешевска котлина*, Друштвено-географска студија (Брањски гласник, Књ. V, Брање 1969).
16. Kostić M.: *Région de la Morava du Sud*, Caractères de géographie économique (Mémoires de la Société serbe de géographie, Vol. 12, Belgrade 1968).
17. Savić M.: *Saobraćaj kao faktor razvoja turizma u Jugoslaviji* (Београд 1977).
18. Милошевић-Бревинац М.: *Наше село и туризам* (Гласник Српског географског друштва, Св. LVI, бр. 1, Београд 1976).
19. Kabiljo J.: *Mogućnosti razvoja turističkih kretanja na selu* (Turizmologija, Br. 9, Београд 1978).
20. Костић М.: *Насеља у околини Београда*, Прилог проучавању постанка и развоја (Зборник радова Географског института ПМФ Унив. у Београду, св. IX, Београд 1962).

## Résumé

МИHAЈЛО КОСТИЋ

### UNE CONTRIBUTION AU CONCEPT MODERNE DES ÉTUDES ANTHROPOGÉOGRAPHIQUES DES AGGLOMÉRATIONS ET DE LA POPULATION

Dans le présent travail l'auteur expose son propre concept comme contribution à l'étude contemporaine des agglomérations et de la population. Cette contribution originale à la conception des recherches de géographie humaine est le résultat de trente ans d'activité dans le domaine de recherche scientifique sur presque tout le territoire de la RS de Serbie. Le concept a été adapté au projet à long terme des études régionales détaillées „Habitat et origine de sa population" dont les fondements ont été jetés par Jovan Cvijić et ses disciples et successeurs les ont réalisées en étudiant nombreuses régions sur le sol de la Serbie et en dehors d'elle.

D'après l'expression spatiale et l'importance toutes les recherches du domaine de géographie humaine ont été classées en cinq catégories: I Situation en tant que catégorie géographique particulière et complexe, II Région comme espace d'interaction entre l'homme et son milieu de vie, III Problèmes concernant la population, IV Tourisme et thermalisme comme superstructure dans le milieu géographique et V Perspectives du développement et éléments de planification. La première catégorie des phénomènes, processus et problèmes comprend la thématique systématisée en trois groupes, la seconde en huit, la troisième en six, la quatrième en deux et la cinquième aussi en deux groupes. Chaque groupe est divisé en une série de sous-groupes et

ceux-ci, dans l'élaboration du contenu du concept, sont motivés par la formulation de l'objet de recherche. C'est par là qu'est donnée la possibilité de connaître la thématique entière du travail sur le terrain.

Ce concept des recherches modernes de géographie humaine relatives aux agglomérations et à la population, est fondé sur l'idée que cette problématique est la géographie de l'espace de vie de l'homme par excellence.